

DOI: 10.55505/sa.2024.1.11
UDC: 005.591.6:631.11(478)

ACTIVITATEA INOVAȚIONALĂ A ÎNTREPRINDERILOR AGRICOLE DIN REPUBLICA MOLDOVA ÎN CONTEXTUL PREOCUPĂRII PENTRU PERFORMANȚĂ

Olga STRĂINU*, ORCID: 0009-0009-5640-3232

Universitatea Tehnică a Moldovei, Republica Moldova

*Correspondență: Olga STRĂINU - e-mail: olea.strainu@gmail.com

Abstract. The purpose of the research was to evaluate the agricultural enterprises' innovative activity, as a factor of the economic performance and a premise for ensuring the economic and social prosperity of the state. The basic objectives consisted of: a) arguing the role of innovations in ensuring performance in agriculture; b) evaluating the dynamics of performance indicators in agriculture; c) the analysis of the innovative activity of the agricultural enterprises and the identification of directions for its rationalization. The research methodology included: bibliographic study, statistical economic analysis, opinion survey method, generalization, deduction. As a result of the research, it was found that most of the companies analyzed carried out innovative activities during the reference period, the product innovations and the process and product innovations substantially predominating. At the same time, there is an insufficient approach to innovations in organizational and marketing methods. Consequently, we deduce the need to intensify the innovative activity by the agricultural enterprises, as well as the inclusion of the organizational and marketing aspects in the area of innovative interests, the latter having a significant role in ensuring the entities' performance and competitiveness.

Keywords: *Agricultural enterprises; Innovation; Marketing; Organization; Process; Product; Performance.*

Rezumat. Scopul cercetării a constat în evaluarea activității inovaționale a întreprinderilor agricole, în calitate de factor al performanței economice și premisă pentru asigurarea prosperității economice și sociale a statului. Obiectivele de bază au constat în: a) argumentarea rolului inovațiilor în asigurarea performanței în agricultură; b) evaluarea dinamicii indicatorilor de performanță la nivel de ramură; c) analiza activității inovaționale a întreprinderilor agricole și identificarea direcțiilor de raționalizare a acesteia. Metodologia cercetării a inclus: studiul bibliografic, analiza economico-statistică, sondajul de opinie, generalizarea, deducția. În rezultatul cercetării s-a constat că majoritatea întreprinderilor analizate au realizat activități inovaționale în perioada de referință, predominând substanțial inovațiile de produs și inovațiile de proces și produs. Tot odată, se atestă o abordare insuficientă a inovațiilor de organizare și de marketing. În consecință, deducem asupra necesității intensificării activității inovaționale a întreprinderilor agricole, precum și cuprinderea în aria de interese inovaționale a aspectelor organizaționale și de marketing, ultimele având un rol semnificativ în asigurarea performanței și competitivității entităților.

Cuvinte-cheie: *Întreprinderi agricole; Inovație; Marketing; Organizare; Proces; Produs; Performanță.*

INTRODUCERE

Asigurarea prosperității economice și sociale a fiecărui stat, inclusiv prin alinierea la obiectivele dezvoltării durabile, este o misiune esențială în prezent. Aceasta necesită, pe lângă alte măsuri, adoptarea unor abordări inovatoare în procesele tehnologice și manageriale, considerate imperativ al vremurilor noastre și un factor indispensabil pentru succes, având în vedere contextul actual caracterizat de globalizare, internaționalizare și, în special, de dezvoltarea rapidă a tehnologiilor informației (Prisăcaru & Alexiou-Ivanova, 2023).

Inovațiile în agricultură, ca ramură economică de importanță strategică, au o semnificație incontestabilă, în special în fața provocărilor actuale, cum ar fi creșterea populației, impactul schimbărilor climatice, necesitatea reducerii emisiilor de gaze cu efect de seră, dezvoltarea rapidă a economiilor emergente și instabilitatea crescută legată de penuria de resurse naturale precum pământul, apa și energia (Jose, 2014). De exemplu, agricultura industrială este responsabilă pentru aproximativ 24% din emisiile globale de gaze cu efect de seră, 70% din consumul anual de apă dulce și până la 60% din pierderile de biodiversitate. Se estimează că, până în anul 2050, populația mondială va ajunge la 9,6 miliarde, iar cererea de producție agricolă va crește cu 70% (MAIA, ADMA, USAID, 2022). Acest scenariu subliniază importanța critică a inovației pentru a face agricultura mai competitivă și sustenabilă (Jose, 2014).

Recunoașterea generală a semnificației inovațiilor în îmbunătățirea performanțelor în toate domeniile (Mazzanti et al., 2006; Bismuth & Tojo, 2008; Mol & Birkinshaw, 2009; Walker et al., 2011; Maier, 2018; Prasetyo et al., 2021) se aplică și în agricultură. Aceasta necesită intervenții similare cu cele din alte domenii, vizând, în primul rând, creșterea productivității factorilor de producție, adică „trecerea factorilor de producție de la activități mai puțin productive la activități mai productive” prin inovare și explorarea sistematică a ideilor pentru a identifica soluțiile eficiente. În acest context, se subliniază că „îmbunătățirea mediului de afaceri, în general, și a antreprenoriatului inovator cu risc înalt, în particular, este esențială” (Comisia Economică pentru Europa a ONU, 2021).

În temeiul celor prezentate, este evidentă importanța investițiilor în inovații de diverse naturi, care joacă un rol esențial în creșterea productivității agricole și în îndeplinirea altor obiective fundamentale, precum: reziliența climatică, mijloacele de trai sustenabile și dezvoltarea pieței (MAIA, ADMA, USAID, 2022).

În alte cuvinte, având în vedere definiția managementului inovațional ca „totalitatea de procese și practici noi, implementate de la dimensiunea tehnologică până la cea managerială, menite să modifice modul de funcționare al întreprinderii prin introducerea de tehnici și strategii inovatoare, cu scopul final de a spori performanța economică a acesteia” (Prisăcaru & Străinu, 2023), este clar că atingerea obiectivelor de performanță ale întreprinderilor agricole contribuie la prosperitatea economică și socială a statului. Aceasta, la rândul său, sprijină realizarea altor obiective esențiale legate de dezvoltarea economică și socială sustenabilă a țării.

MATERIALE ȘI METODE

Suportul metodologic al cercetării a fost asigurat prin: a) sinteza studiilor referitoare la semnificația și rolul inovațiilor în creșterea performanței întreprinderilor; b) analiza economico-statistică a indicatorilor de performanță obținuți în agricultura Republicii Moldova, acoperind perioada 2015-2022; c) aplicarea unui sondaj de opinie, utilizând metoda interviului tematic semi-structurat, pe un eșantion de 66 manageri și specialiști ai întreprinderilor agricole; d) sistematizarea rezultatelor sondajului de

opinie, generalizarea rezultatelor, identificarea problemelor aferente managementului inovațional în întreprinderile agricole și formularea unor raționamente pentru direcțiile de remediere.

Ca limitare a cercetării, se evidențiază reprezentativitatea redusă a eșantionului cuprins în sondaj.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Semnificația producției agricole pentru prosperitatea economică și socială a Republicii Moldova este incontestabilă, susținută de următoarele raționamente:

- Ponderea veniturilor din vânzări obținute în agricultură în veniturile totale din vânzări la nivel național este de peste 4,5%, fiind depășită doar de industria prelucrătoare. În cadrul acestei industrii, industria alimentară, care se bazează pe materia primă agricolă, are cea mai mare pondere în veniturile totale din vânzări (Biroul Național de Statistică al RM, 2024a).
- Contribuția agriculturii în volumul total de producție obținut în anul 2022 (în prețuri curente) a fost de 10,1%, fiind depășită doar de industria prelucrătoare (Biroul Național de Statistică al RM, 2024b).
- În agricultură activează cca 21% din populația ocupată a țării, inclusiv 19,8% din mediul rural (Biroul Național de Statistică al RM, 2024c). Având în vedere problema angajării informale, numărul real al persoanelor angajate în activități agricole este mai mare, ceea ce subliniază importanța ramurii în asigurarea bunăstării unei părți considerabile a populației din mediul rural.
- Pe lângă faptul că agricultura constituie unul dintre pilonii dezvoltării durabile, astăzi, rolul său în consolidarea securității alimentare a țării devine tot mai evident.

În contextul celor prezentate, este evidentă necesitatea de a concentra eforturile asupra dezvoltării sectorului agricol și de a adapta indicatorii de performanță la necesitățile economice și sociale actuale. Analiza indicatorilor rezultativi ai producției agricole relevă o absență a tendințelor stabile de creștere în perioada 2015-2022, cu un regres semnificativ în ultimul an investigat. Astfel, evaluarea contribuției agriculturii, silviculturii și pescuitului în produsul intern brut total arată că, în anul 2021, aceasta a reprezentat 12,35% din PIB, cu 4,53 puncte procentuale mai mult decât în anul precedent. În anul 2022, însă, indicatorul a scăzut considerabil, ajungând la 8,5% (Figura 1).

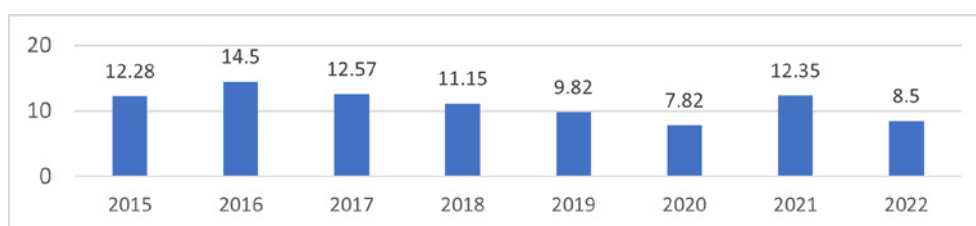

Figura 1. Ponderea produsului intern brut obținut în agricultură, silvicultură și pescuit în produsul intern brut total în perioada 2015-2022,%

Sursă: elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică al RM, 2024b

O tendință similară cu cea observată în evoluția contribuției agriculturii la produsul intern brut se reflectă și în dinamica volumului de producție agricolă. Astfel, conform figurii 2, se remarcă o reducere substanțială a valorii producției agricole, cu 6 330 928 mii lei, în anul 2022 comparativ cu anul precedent.

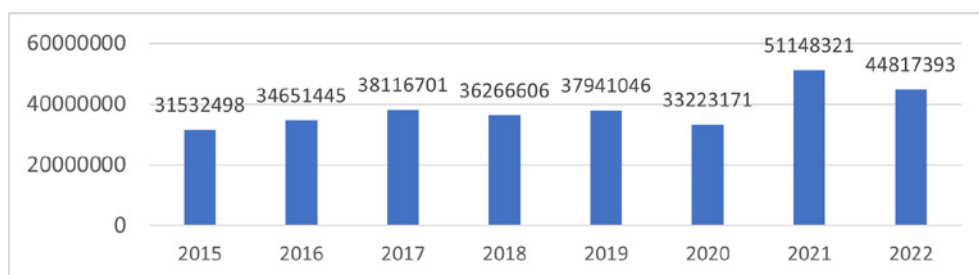

Figura 2. Dinamica valorii producției obținute în agricultură, silvicultură și pescuit în perioada 2015-2022 estimată la prețuri curente, mii lei

Sursă: elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică al RM, 2024b

Prin examinarea situației exporturilor, se observă o scădere a ponderii produselor agricole în valoarea totală a exporturilor. Deși valoarea producției agricole exportate a înregistrat o tendință de creștere pe parcursul perioadei analizate (Figura 3), în anul 2022, ponderea produselor agricole în totalul exporturilor a scăzut cu 3,5 puncte procentuale (Figura 4).

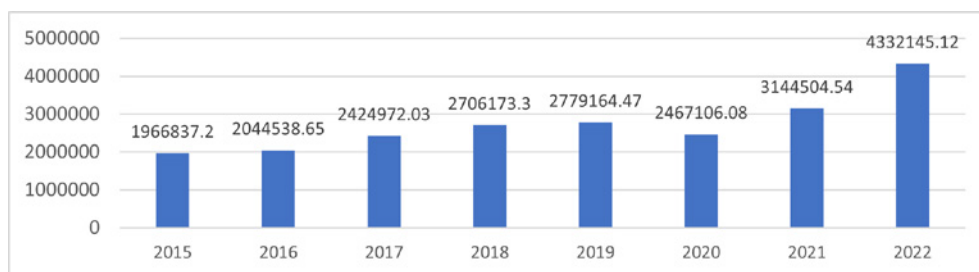

Figura 3. Evoluția exportului de produse agricole în perioada 2015-2022, dolari SUA

Sursă: elaborat de autori în baza datelor Biroului Național de Statistică al RM, 2024d

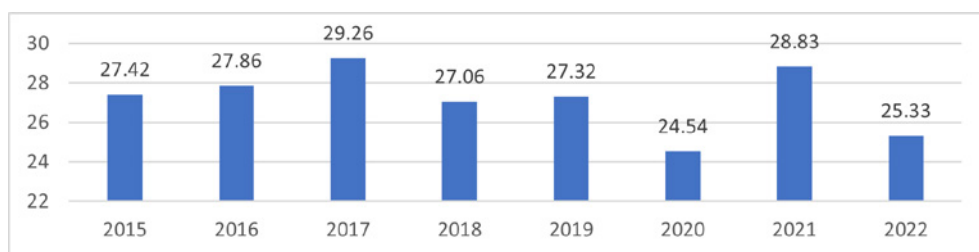

Figura 4. Ponderea produselor agricole exportate în valoarea totală a produselor exportate de Republica Moldova în perioada 2015-2022, %

Sursă: elaborat de autori în baza datelor Biroului Național de Statistică al RM, 2024d

Aceleași tendințe se reflectă și în evoluția rezultatului financiar total obținut de întreprinderile agricole. Conform figurii 5, după o creștere semnificativă în anul 2021, profitul total realizat de întreprinderile agricole a scăzut cu peste 32% în anul 2022.

Figura 5. Rezultatul financiar total până la impozitare, profit (+), pierdere (-), obținut de întreprinderile agricole în perioada 2015-2022, mil. lei

Sursă: elaborat de autori în baza datelor Biroului Național de Statistică al RM, 2024a

Fiind constatată o evoluție nesatisfăcătoare a situației financiare generale a întreprinderilor agricole, se evidențiază existența unui număr mare de întreprinderi agricole nerentabile. Datele prezentate în figura 6 arată că, în anul 2022, doar 59,02% dintre întreprinderile agricole au înregistrat profit, comparativ cu 68,64% în anul 2021. În același an, ponderea întreprinderilor nerentabile a fost de 34,98%, înregistrând o creștere de 9,93 puncte procentuale față de anul precedent.

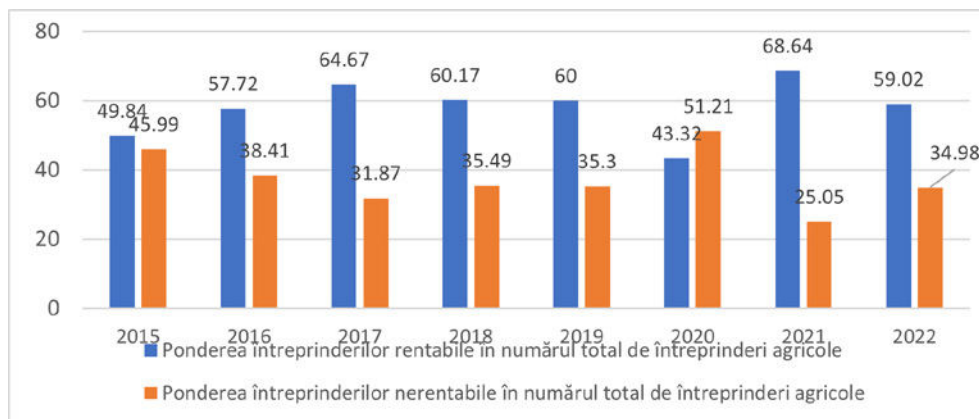

Figura 6. Ponderea întreprinderilor agricole rentabile și nerentabile în perioada 2015-2022,%

Sursă: elaborat de autori în baza datelor Biroului Național de Statistică al RM, 2024a

Revenind la rolul inovațiilor în asigurarea performanțelor economice ale întreprinderilor, în continuare vom efectua o introspecție în activitatea inovațională a întreprinderilor agricole. În acest scop, se vor utiliza rezultatele unui sondaj de opinie desfășurat în perioada iulie 2023 – aprilie 2024, pe un eșantion de 66 respondenți, dintre care 52 sunt manageri și 14 sunt specialiști. Sondajul a fost realizat prin intermediul interviului tematic semi-structurat și a vizat întreprinderi agricole cu un număr de salariați mai mare de 9 persoane. Astfel, eșantionul cercetat a inclus 58 de întreprinderi mici, cu un efectiv de 10-49 salariați, și 8 întreprinderi mijlocii, având între 50 și 249 de angajați.

În procesul de comunicare cu respondenții, au fost abordate o serie de aspecte semnificative, dintre care trei vor fi detaliate în continuare:

1. Evaluarea situației privind efectuarea investițiilor în inovații în perioada 2021-2022, indiferent de natura acestora și de sumele investite;
2. Identificarea tipului/tipurilor de inovație implementate în fiecare întreprindere;
3. Evaluarea comparativă a volumului de resurse investite în diferite tipuri de inovații.

Pentru a obține răspunsuri cât mai precise în timpul interviului, a fost necesar să explicăm respondenților specificul tipurilor de inovații, bazându-ne pe tipologia propusă de Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (Figura 7). Menționăm că această tipologie este inclusă și în Cercetarea Statistică Nr. 1 – INOV a Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova, cu specificarea că se aplică doar în sectoarele de industrie și servicii.

Prin prelucrarea rezultatelor obținute s-a constatat că din cei 66 de respondenți, 61 au declarat că întreprinderea lor a investit în inovații în perioada analizată. În ceea ce privește tipul sau tipurile de inovații în care s-au făcut investiții, s-a observat că 30 de întreprinderi agricole au implementat un singur tip de inovație, majoritatea optând pentru inovațiile de proces. Pe de altă parte, 31 de întreprinderi au aplicat două sau mai multe tipuri de inovații. Dintre acestea, 18 (29% din totalul respondenților) au combinat inovațiile de proces și produs, iar 11 (18,8% din totalul respondenților) au integrat multiple tipuri de inovații (Figura 8).

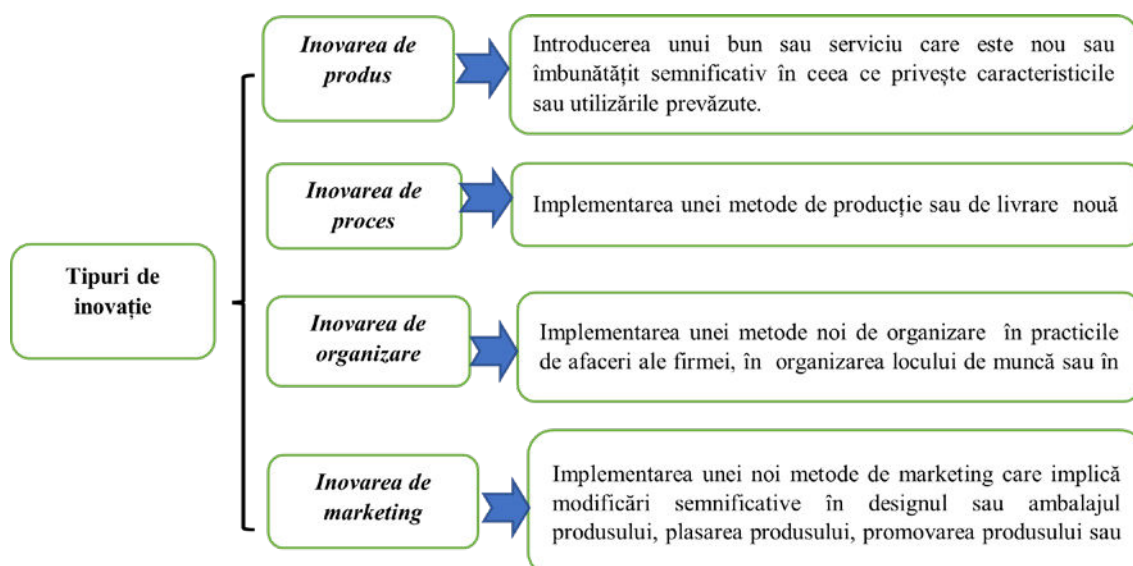

Figura 7. Tipurile de inovații

Sursă: Elaborat de autor în baza OECD (2005)

Este important de menționat că, în aproximativ 95% dintre întreprinderile examinate, inovațiile de proces și de produs s-au realizat prin achiziționarea de utilaje și echipamente performante, care au permis îmbunătățirea unor procese existente în cadrul tehnologiilor de producție sau, în anumite cazuri, înlocuirea unor procese cu altele noi. Aceste investiții au creat premise pentru îmbunătățirea produselor obținute, în special în ceea ce privește caracteristicile de calitate.

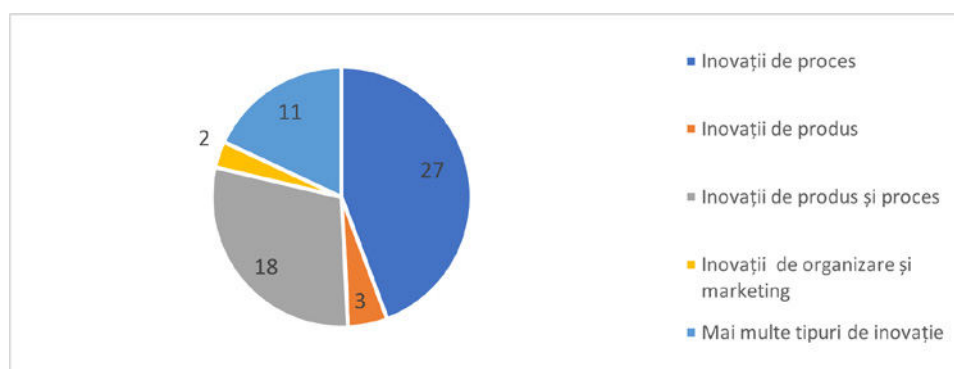

Figura 8. Numărul de întreprinderi în raport cu tipurile de inovații aplicate în perioada 2021-2022

Sursă: Elaborat de autor în baza rezultatelor sondajului de opinie

Prin sinteza datelor prezentate în figura 8, putem aprecia pozitiv combinarea a două sau mai multe tipuri de inovații de către peste jumătate dintre întreprinderile agricole vizate. Acest fapt reflectă conștientizarea de către managerii acestor întreprinderi a necesității de a aborda activitatea lor într-un mod complex, prin corelarea optimă a diferitelor oportunități inovaționale și prin acoperirea unor aspecte mai ample ale afacerii.

Totuși, dacă numărul redus de întreprinderi care au aplicat inovații de produs poate fi justificat prin tendința acestora de a le combina cu inovațiile de proces, interesul scăzut al întreprinderilor pentru inovațiile de organizare și marketing denotă o atenție insuficientă acordată de acestea semnificației acestor tipuri de inovații în asigurarea performanței întreprinderilor.

Un alt aspect important în managementul activității inovaționale al întreprinderilor îl reprezintă volumul de resurse investit. Datele cu privire la nivelul resurselor alocate pentru diferite tipuri de inovații sunt prezentate în tabelul 1.

Tabelul 1. Numărul de întreprinderi agricole aferent nivelurilor resurselor alocate pentru diverse tipuri de inovații în perioada 2021-2022

Tipul de inovații	Volumul de resurse investite, mii lei inclusiv:			
	Până la 100	101-500	501-1000	Peste 1000
Inovații de proces	2	3	2	20
Inovații de produs	-	-	-	3
Inovații de produs și proces	3	1	3	11
Inovații de organizare și marketing	1	1	-	-
Mai multe tipuri de inovație	1	4	3	3
Total	7	9	8	37

Sursă: Elaborat de autor în baza rezultatelor sondajului de opinie

Din analiza datelor prezentate în tabelul 1, constatăm că cele mai mari sume au fost investite în inovațiile de proces și în inovațiile combinate, care includ atât procesul, cât și produsul. Astfel, 20 de întreprinderi agricole dintre cele investigate, reprezentând aproximativ 33% din total, au alocat sume de peste un milion de lei pentru inovațiile de proces, iar alte 11 întreprinderi (18% din total) au realizat investiții semnificative în inovațiile combinate axate pe proces și produs.

Având în vedere costurile ridicate asociate inovațiilor de natură tehnologică (care constituie nucleul inovațiilor de proces) și combinarea acestora cu inovațiile de produs, această situație este de așteptat. Totuși, se remarcă o abordare insuficientă a inovațiilor de organizare și marketing de către întreprinderile agricole, ceea ce sugerează că există oportunități nevalorificate pentru raționalizarea practicilor de afaceri și pentru adaptarea mai eficientă a produselor la cerințele pieței prin inovări în design, ambalare, promovare, plasarea produselor, stabilirea prețurilor etc.

În acest context, menționăm că, potrivit declarațiilor managerilor și specialiștilor întreprinderilor, alocarea unor sume mai consistente pentru inovații are loc, de obicei, prin atragerea resurselor externe. În schimb, întreprinderile care se bazează exclusiv pe autofinanțare reușesc, în cel mai bun caz, să se încadreze într-o sumă de până la un milion de lei. Astfel, putem deduce că alocarea unor fonduri mai mari pentru inovațiile axate pe tehnologii se explică prin prioritățile finanțatorilor și, implicit, prin criteriile de eligibilitate impuse de aceștia.

CONCLUZII

În condițiile conștientizării importanței producției agricole pentru prosperitatea economică și socială a Republicii Moldova, indicatorii de performanță ai sectorului agricol nu prezintă tendințe stabile de creștere, fiind înregistrate fluctuații semnificative, inclusiv o reducere considerabilă în anul 2022.

Inovațiile în agricultură constituie un factor crucial pentru creșterea performanței economice și atingerea altor obiective de importanță strategică, fapt susținut de nume-

roase studii științifico-practice. Inovațiile în agricultură reprezintă un factor, al cărei rol în creșterea performanței economice, de rând cu atingerea altor obiective de importanță strategică, este incontestabil, afirmație argumentată într-un număr impunător de studii științifico-practice.

Evaluarea situației efective în întreprinderile agricole investigate a permis de a constata că cele mai multe entități (cca 74%) au investit în inovații de produs sau au combinat inovațiile de proces și produs. Aceleași tipuri de inovații se impun și prin cele mai mari sume investite: din 37 întreprinderi care în perioada 2021-2022 au făcut investiții în inovații în sumă mai mare de un milion lei, 31 (cca 84%) au investit în inovații de produse sau de produse și procese concomitent.

Este apreciată pozitiv adoptarea mai multor tipuri de inovații de către 18% din întreprinderile agricole analizate, aceasta fiind o dovadă a conștientizării de către managerii acestora a necesității de a aborda complex activitatea întreprinderilor, prin corelarea optimă a diferitor oportunități inovaționale și cuprinderea unor aspecte mai vaste. Totodată, sumele investite sunt mai reduse comparativ cu inovațiile de natură tehnologică, iar ponderea întreprinderilor respective în numărul celor cu investiții de peste un milion lei este de doar 8%.

Se atestă o abordare insuficientă de către întreprinderile agricole a inovațiilor de organizare și marketing. Astfel, doar două întreprinderi agricole din cele examinate au făcut investiții în acest sens, încadrate valoric în nivelul de până la 100 mii lei și, respectiv, până la 500 mii lei. Din situația constatată, deducem asupra unor oportunități nevalorificate de către întreprinderile agricole de raționalizare a practicilor de afaceri, precum și de racordare mai bună a produselor sale la necesitățile pieței prin inovări de design și ambalare, de promovare, plasare a produselor, stabilire a prețurilor etc.

În temeiul celor expuse mai sus, deducem asupra necesității intensificării activității inovaționale a întreprinderilor agricole prin preluarea practicilor de atragere a resurselor externe, precum și cuprinderea în aria de interese inovaționale a aspectelor organizaționale și de marketing, ultimele având un rol semnificativ în asigurarea performanței și competitivității întreprinderilor.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. BISMUTH, A., TOJO, Y. (2008). Creating value from intellectual assets. In: *Journal of Intellectual Capital*, vol. 9 (2), pp. 228-245. ISSN 1469-1930. Available: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/14691930810870319/full/html?skipTracking=true>
2. COMISIA ECONOMICĂ PENTRU EUROPA A ORGANIZAȚIEI NAȚIUNILOR UNITE (2021). *Analiză privind inovațiile pentru dezvoltare durabilă în Moldova*. Geneva, 151 p. ISBN 978-92-1-117291-1. Disponibil: https://unece.org/sites/default/files/2022-05/9789211172911_I4SDR_MOLDOVA_2021_web_full%2B-cover_RO.pdf
3. JOSE, S. (2010). *Innovation in agriculture: a key process for sustainable development*. Institutional position paper. Costa Rica, 20 p. Available: <https://repositorio.iica.int/bitstream/handle/11324/2607/BVE17038694i.pdf;jsessionid=FB4197AA2842FF9119BF8558D767E84E?sequence=1>
4. MAIA, ADMA, USAID (2022). *Foia de parcurs pentru transformarea digitală în agricultură*. Proiectul Tehnologiile viitorului. Prezentare PowerPoint. 77 slide-uri. Disponibil: <https://maia.gov.md/sites/default/files/Documente%20atasate%20Advance%20Pagines/Tehnologiile%20Viitorului%20%C3%AEn%20Agricultur%C4%83.pdf>
5. MAIER, D. (2018). Product and process innovation: a new perspective on the organizational development. In: *International Journal of Advanced Engineering and Management Research*, vol. 3(6), pp. 132-138. Available: https://www.researchgate.net/profile/Maier-Dorin/publication/330834502_PRODUCT_AND_PROCESS_INNOVATION_A_NEW_PERSPECTIVE_ON_THE_ORGANIZATIONAL_DEVELOPMENT/links/5c563169a6fdccd6b5dde22c/PRODUCT-AND-PROCESS-INNOVATION-A-NEW-PERSPECTIVE-ON-THE-ORGANIZATIONAL-DEVELOPMENT.pdf

6. MAZZANTI, M., PINI, P., TORTIA, E. (2006). Organizational innovations, human resources and firm performance: the Emilia-Romagna food sector. In: *The Journal of Socio-Economics*, vol. 35 (1), pp. 123-141. Available: <https://doi.org/10.1016/j.socec.2005.12.007>
7. MOL, M. J., BIRKINSHAW, J. (2009). The sources of management innovation: When firms introduce new management practices. In: *Journal of Business Research*, pp. 1269-1280. Available: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0148296309000125>
8. OECD (2005). *Oslo manual. Guidelines for collecting and interpreting innovation data*. 3rd edition. 166 p. Available: https://www.oecd-ilibrary.org/science-and-technology/oslo-manual_9789264013100-en
9. PRASETYO, J., KADIR, S. A., WAHAB, Z., SHIHAB, M. S. (2021). The Influence of Innovation on Business Performance Mediated by the Entrepreneurial Spirit of PT Pegadaian (Persero) Agents. In: *Proceedings of the 11th Annual International Conference on Industrial Engineering and Operations Management*, 7-11 March 2021, Singapore, pp. 6395-6401. Available: <https://index.ieomsociety.org/index.cfm/article/view/ID/1250>
10. PRISĂCARU, V., ALEXIOU-IVANOVA, T. (2023). Rationalizing the role of the university as an actor of the agricultural innovation ecosystem. In: *Integrare prin cercetare și inovare: Conferința științifică națională cu participare internațională dedicată Zilei internaționale a Științei pentru Pace și Dezvoltare*, 9-10 noiembrie 2023, Chișinău, pp. 546-556. ISBN 978-9975-62-693-4.
11. PRISĂCARU, V., STRAINU, O. (2023). Implementation of the innovative management in the food industry enterprises in the Republic of Moldova - current state, barriers, possible solutions. In: *Scientific Papers. Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development*. USAVM Bucharest, vol. 23 (1), pp. 659-668. PRINT ISSN 2284-7995, E-ISSN 2285-3952.
12. WALKER, R. M., DAMANPOUR, F., DEVECE, C. A. (2011). Management Innovation and Organizational Performance: The Mediating Effect of Performance Management. In: *Journal of Public Administration Research and Theory*, vol. 21(2), pp. 367-386.
13. BIROUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ AL RM (2024a). *Statistica economică. Antreprenoriat*. Site web. Disponibil: https://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/ro/40%20Statistica%20economica/40%20Statistica%20economica_24%20ANT_ANT030/?rxid=9a62a0d7-86c4-45da-b7e4-fecc26003802
14. BIROUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ AL RM (2024b). *Statistica economică. Conturi naționale*. Site web. Disponibil: https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/40%20Statistica%20economica/40%20Statistica%20economica_13%20CNT_CNT210/?rxid=9a62a0d7-86c4-45da-b7e4-fecc26003802
15. BIROUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ AL RM (2024c). *Statistica socială. Forța de muncă și câștigul salarial. AFM - Ocupare și șomaj*. Disponibil: https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/30%20Statistica%20sociala/30%20Statistica%20sociala_03%20FM_03%20MUN_MUN010/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774
16. BIROUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ AL RM (2024d). *Statistica economică. Comerț exterior*. Disponibil: https://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/ro/40%20Statistica%20economica/40%20Statistica%20economica_21%20EXT_EXT020/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774

Conflict of Interests

No competing interests were disclosed.

Paper history

Received 14.05.2024; Accepted 17.06.2024

Copyright: © 2024 by the author(s). This is an open access article distributed under the Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).